

Digitální doba s lidskou tvář

Projekt LP-HRMGSA-017 *Podpora lidských práv v digitální době* byl podpořen v rámci programu Lidská práva financovaného z Norských fondů 2014-2021.

ddlt.iure.org

Norway grants

ZPRÁVA Z VÝZKUMU K VYBRANÝM ATRIBUTŮM VNÍMÁNÍ PRÁVNÍCH FENOMÉNŮ V DIGITÁLNÍ MEDIÁLNÍ KRAJINĚ ČESKOU POPULACÍ

PODKLADY K TISKOVÉ KONFERENCI PROJEKTU DIGITÁLNÍ DOBA S LIDSKOU TVÁŘÍ

Praha 1. 12. 2023

ZPRACOVÁNO: IKSŽ FSV UK, IURIDICUM REMEDIUM A MEDIAN

Základní parametry výzkumu

Termín sběru dat CAWI: 09. 11. 2023 – 14. 11. 2023

Cílová skupina: 15+, dle kvótního výběru

Způsob výběru respondentů: kvótní výběr

Opora nastavení kvót: ČSÚ

Sledované kvóty: pohlaví, věk, vzdělání, kraj, velikost obce

Způsob sběru: CAWI

Celkem platných rozhovorů: 1018

Hlavní zjištění výzkumu

Cílem sociologického šetření bylo mimo jiné zjistit reakce a postoje české populace na vývoj nových technologií, digitalizaci, etické aspekty zpravodajství pod vlivem umělé inteligence; dále zjistit postoje ke svobodě slova na internetu či vztahu k sociálním sítím.

Začneme **otázkou svobody slova versus zabránění šíření lži či násilí**, když se více respondentů kloní k výroku omezení svobody slova. Tento požadavek akcentuje více lidí jak na stát, tak na technologické společnosti. Výrazně vyšší citlivost panuje u omezení extrémně násilného obsahu než u obsahu lživého. Až 61 % dotázaných by raději požadovalo omezení svobody slova ze strany státu, aby bylo zabráněno šíření extrémně násilného obsahu. Tento názor častěji sdílí mladší generace, ženy a vysokoškolsky vzdělaní lidé. Rovněž tento názor častěji sdílí lidé z humanitních oborů, studentů, liberálů a stoupců ekologické politiky. Oproti tomu 28 % dotázaných by preferovalo zachování absolutní svobody slovy i skrze toleranci výše uvedeného.

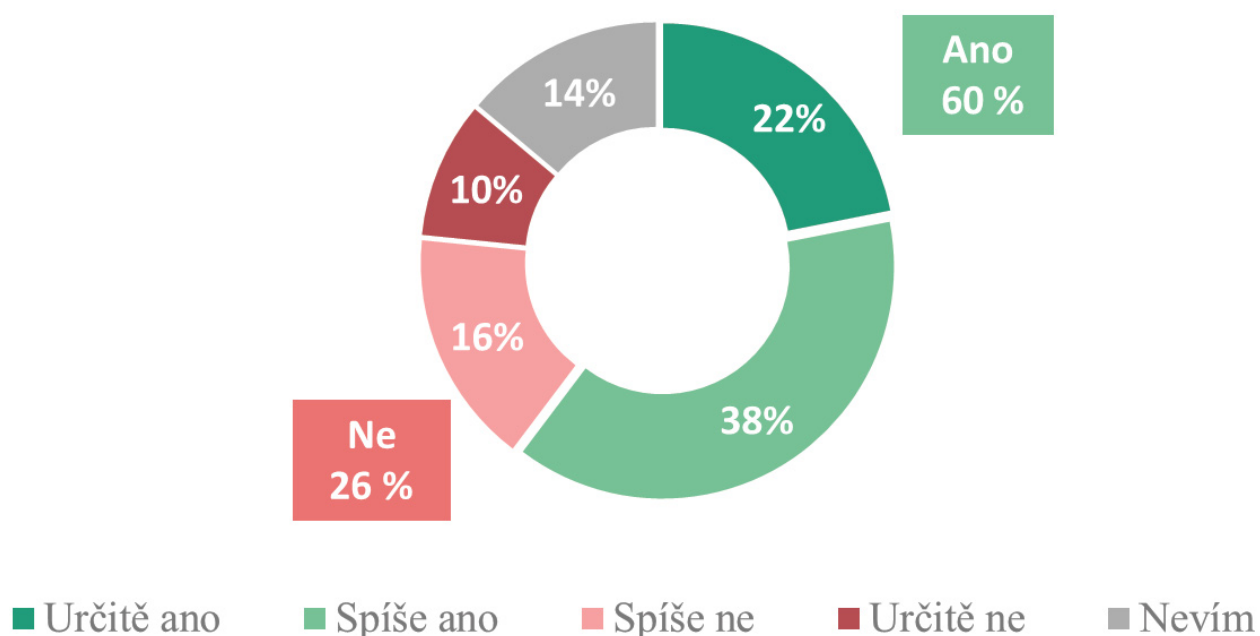
Co se týče **postojů tuzemské populace k technologiím a umělé inteligenci**, najdeme zde poměrně strážlivé reakce. Většina lidí (60 %) si myslí, že technologie mají v naší společnosti stejně pozitivní a stejně negativní vliv. O převážně pozitivním vlivu je přesvědčeno 21 % dotázaných. Pozitivněji na ně nahlíží mladší ročníky, vysokoškolsky vzdělaní lidé – stejně tak liberálové a stoupci ekologické politiky. **Češi, Moravané a Slezané jsou však kritičtí vůči státní správě kvůli digitalizaci.** Většina lidí se přiklání k názoru, že je moc pomalá a je nutná k větší efektivitě státu.

Z pokroku umělé inteligence nepanuje mezi lidmi příliš velké nadšení. Novinku z minulého roku jménem ChatGPT od společnosti Open AI vyzkoušelo zatím 23 % obyvatel České republiky 15+. Co se týče **AI a žurnalistiky**, žádá si převážná část české veřejnosti upozornění v případě, že by se na tvorbě daného zpravodajského obsahu podílela AI. U spolutvorby obsahu AI by si žádalo upozornění až 71 % populace, u celkové tvorby potom 82 % dotázaných. Převážná většina (72 %) by rovněž považovala za důvěryhodnější, pokud by takové výstupy AI ve zpravodajství schvaloval člověk.

Svoboda slova, pravda, lež a nenávisť – co je pro českou populaci důležitější?

Přejdeme nyní k vnímání svobody slova a omezování obsahu na internetu. Jak vidíme na grafu č. 1, většina české společnosti (60 %) se přiklání k názoru, že se cítí svobodně při vyjadřování svých názorů na internetu a sociálních sítích. Pevně je o tom přesvědčeno 22 %, o opaku naopak pevně přesvědčeno 10 %. Častěji se však k pozitivnímu pocitu (určitě + spíše ano) přiklání muži (67 %) než ženy (54 %), stejně tak mladší ročníky ve věku 15-24 let (77 %) oproti ročníkům starším ve věku 75 a více let (55 %). Stejný pocit svobody sdílí častěji vysokoškolsky vzdělaní lidé (72 %) oproti lidem se střední školou bez maturity (52 %).

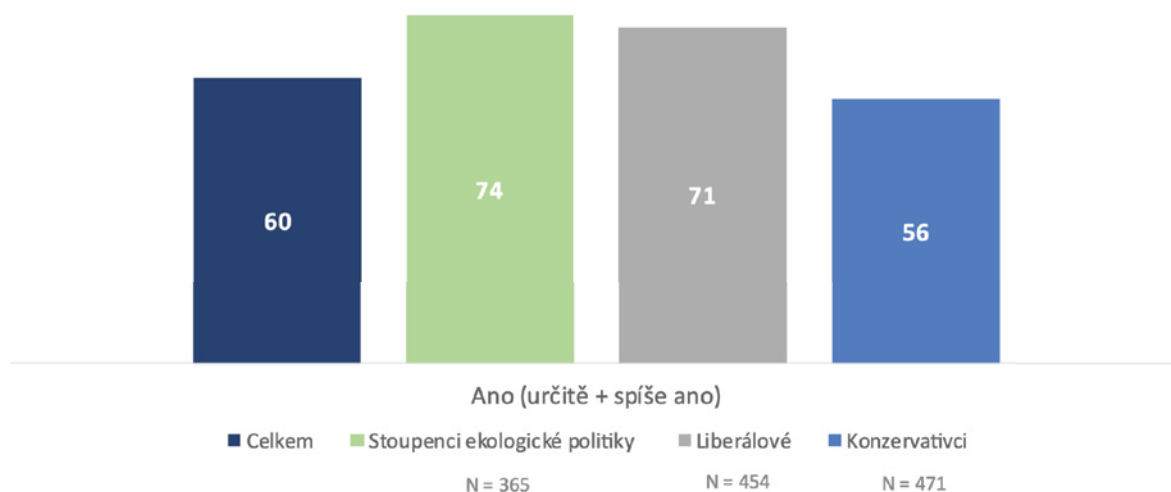
Graf č. 1: Cítíte se svobodně při vyjadřování svých názorů na internetu a sociálních sítích?

V rámci ideologických pozic však lidé sdílejí odlišné pocity. Z grafu č. 2 totiž vyplývá, že stoupenec ekologické politiky a liberálové se ve vyjadřování svých názorů častěji cítí svobodní než příznivci konzervatismu.

Graf č. 2: Cítíte se svobodně při vyjadřování svých názorů na internetu a sociálních sítích?

IPP04. Cítíte se svobodně při vyjadřování svých názorů na internetu a sociálních sítích?

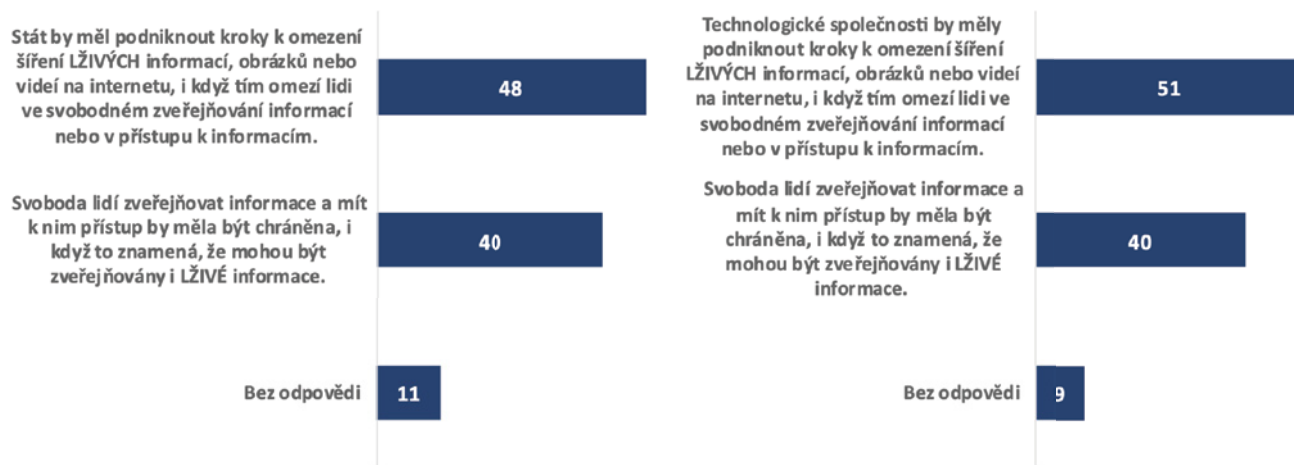
IPP04. Cítíte se svobodně při vyjadřování svých názorů na internetu a sociálních sítích?
N = 1018

Když přejdeme k jednoduché dichotomii „absolutní svoboda slova“ či „ochrana před lží a násilím“, častěji se lidé přiklání k možnosti druhé. Respondenti byli dotázáni, zda více souhlasí s jedním či druhým výrokem. Jedna otázka se týkala odpovědnosti státu a druhá odpovědnosti technologických firem. Jak vidíme na grafech č. 3 a 4, více lidí preferuje omezení svobody slova za účelem ochrany před *lží a extrémně násilným obsahem*. Tento požadavek směřují jak na stát, tak na technologické firmy. Jak můžeme vidět, k větším omezením se dotázaní v našem výzkumu přiklání v případě zabránění obsahu *extrémně násilného* než u obsahu *lživého*. Lidé rovněž v tomto případě příliš nerozlišují mezi odpovědností státu a soukromých technologických společností. Absolutní svobodu slova i přes zveřejnění *extrémně násilného* obsahu by hájilo pouze 28 % respondentů.

V odpovědích nenalezneme příliš mnoho rozdílu mezi pohlavím, jako spíše u věku, vzdělání a osobní ideologie. Mladší ročníky a vysokoškolsky vzdělaní lidé častěji podporují omezení svobody slova než ročníky starší. Například u omezení svobody slova ze strany státu při zabránění *lživého* obsahu se k tomuto návrhu přiklání 68 % z nejmladších ročníků (15–24 let). U technologických společností je tento požadavek od mladších lidí ještě silnější. Až 77 % z nich by raději preferovalo omezení lživých informací před zachováním svobody slova. Starší lidé jsou k omezování svobody slova skeptičtější. Pouze 30 % ve věku 55–64 let podporuje státní omezení, 40 % potom lidí ve věku 65–74 a 75 a více let. U technologických společností jsou požadavky v zásadě totožné.

Graf č. 3: Svoboda slova versus omezení s cílem zabránit LŽÍM

IPP05. Pokud se zamyslíte nad šířením LŽIVÝCH informací, obrázků nebo videí na internetu, který z následujících výroků je nejbližší Vašemu názoru? I když ani jeden nemusí být úplně výstižný.

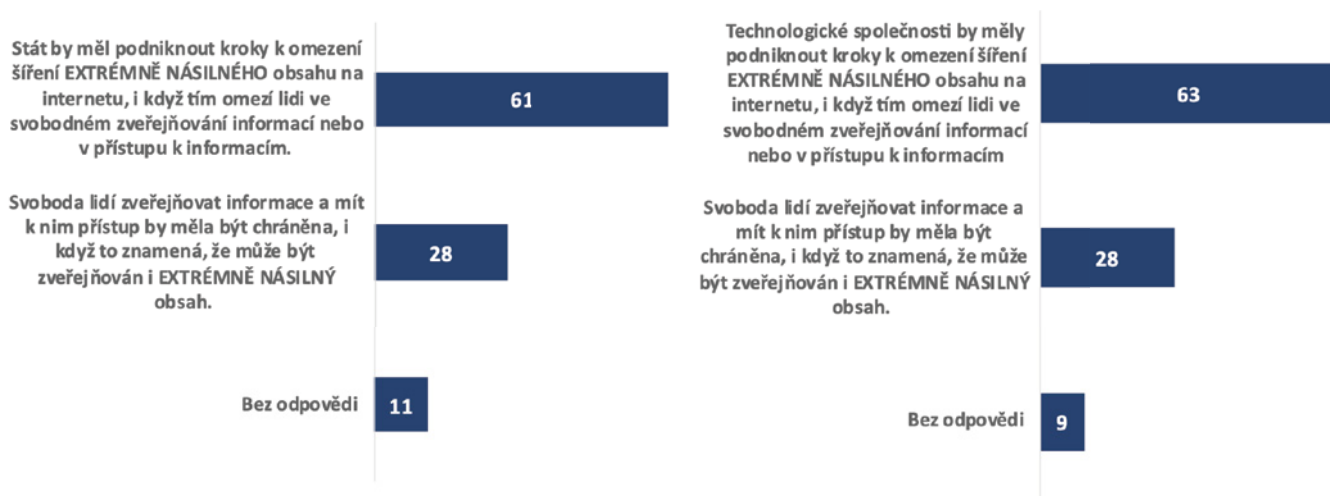

IPP05/IPP06. Pokud se zamyslíte nad šířením LŽIVÝCH informací, obrázků nebo videí na internetu, který z následujících výroků je nejbližší Vašemu názoru? I když ani jeden nemusí být úplně výstižný.

N = 1018

Graf č. 4: Svoboda slova versus omezení s cílem zabránit EXTRÉMNĚ NÁSILNĚMU obsahu

IPP07. Pokud se zamyslíte nad šířením EXTRÉMNĚ NÁSILNĚHO obsahu na internetu, který z následujících výroků je nejbližší Vašemu názoru? I když ani jeden nemusí být úplně výstižný.

IPP07/IPP08. Pokud se zamyslíte nad šířením EXTRÉMNĚ NÁSILNĚHO obsahu na internetu, který z následujících výroků je nejbližší Vašemu názoru? I když ani jeden nemusí být úplně výstižný.

N = 1018

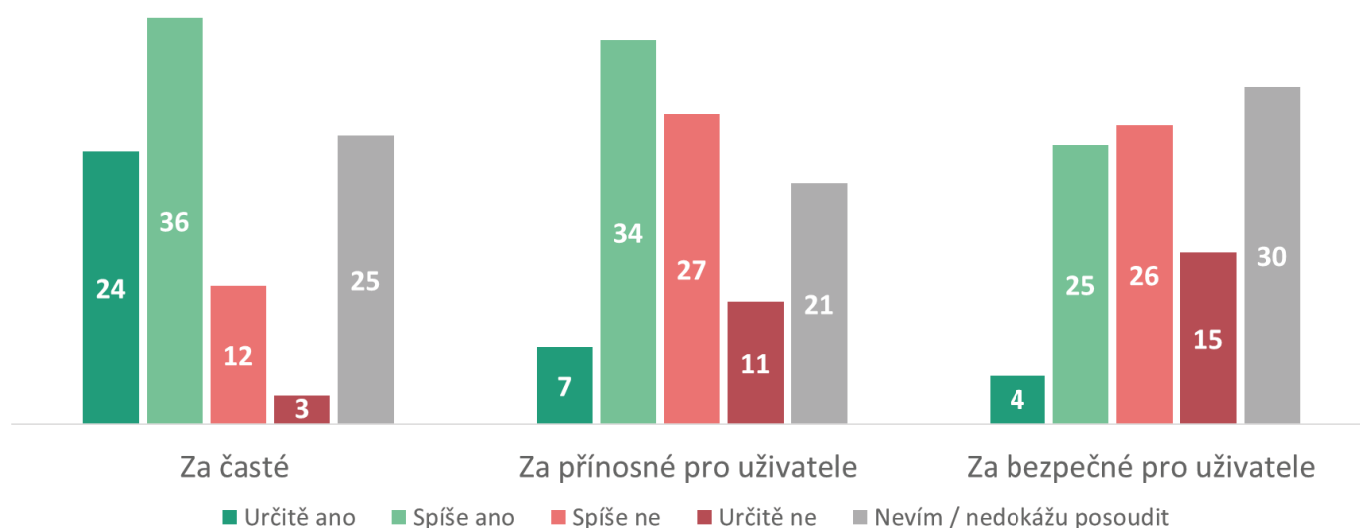
Rozdíly pozorujeme též u vzdělání v humanitních/společenských oborech na straně jedné a obory přírodními a technickými na straně druhé. Lidé z humanitních oborů (ať už ze střední či vysoké školy) se daleko častěji kloní k omezení svobody slova než technici a přírodovědci. Například u omezení svobody slova ze strany státu v případě zabránění šíření lživých informací tento pohled preferuje 56 % respondentů s humanitním/společenskovědním vzděláním, zatímco pouze 43 % s technickým vzděláním.

I na deklarované osobní ideologii záleží, zda se člověk více přikloní více na stranu svobody nebo na stranu pravdy či obsahu bez násilí. Konzervativci daleko častěji nesouhlasí s omezením svobody slova (43 %), ačkoliv v případě *extrémně násilného* obsahu již s omezením většina konzervativců souzní (61 %). Nejvíce pro omezení svobody slova jsou stoupenci ekologické politiky. Pro účel zabránění lživých výroků se k omezení přiklání 62 %, v případě *extrémně násilného* obsahu 73 %. Podobně to vidí i liberálové. Pro omezení svobody slova v případě lži je 54 % a v případě *extrémně násilného* obsahu 73 % liberálů.

Algoritmy a sociální sítě

Co se týče zpravodajství, má česká společnost k přizpůsobení obsahu zpravodajského webu danému jednotlivci poměrně ambivalentní vztah. Jak můžeme vidět na grafu č. 5, většina lidí se zdát být smířená s tím, že jde o častou praxi, zhruba pětina to nedokáže posoudit. Pokud se podíváme na přínos versus bezpečnost, algoritmy na míru považují lidé spíše za přínosné (40 % při součtu určitě + spíše ano), ale zároveň je nepovažují za bezpečné (29 % při součtu určitě + spíše ano). Zhruba pětina však nedokáže posoudit přínos a zhruba třetina bezpečnost. Za přínosné a bezpečné je daleko častěji považují lidé s liberálním smýšlením a ti, co obecně vnímají technologie pozitivně. Lidé, kteří mají obecně pozitivní vztah k technologiím, rovněž častěji vítají algoritmy ušité na míru na zpravodajském webu.

Graf č. 5: Jak lidé vidí uzpůsobení obsahu zpravodajského webu

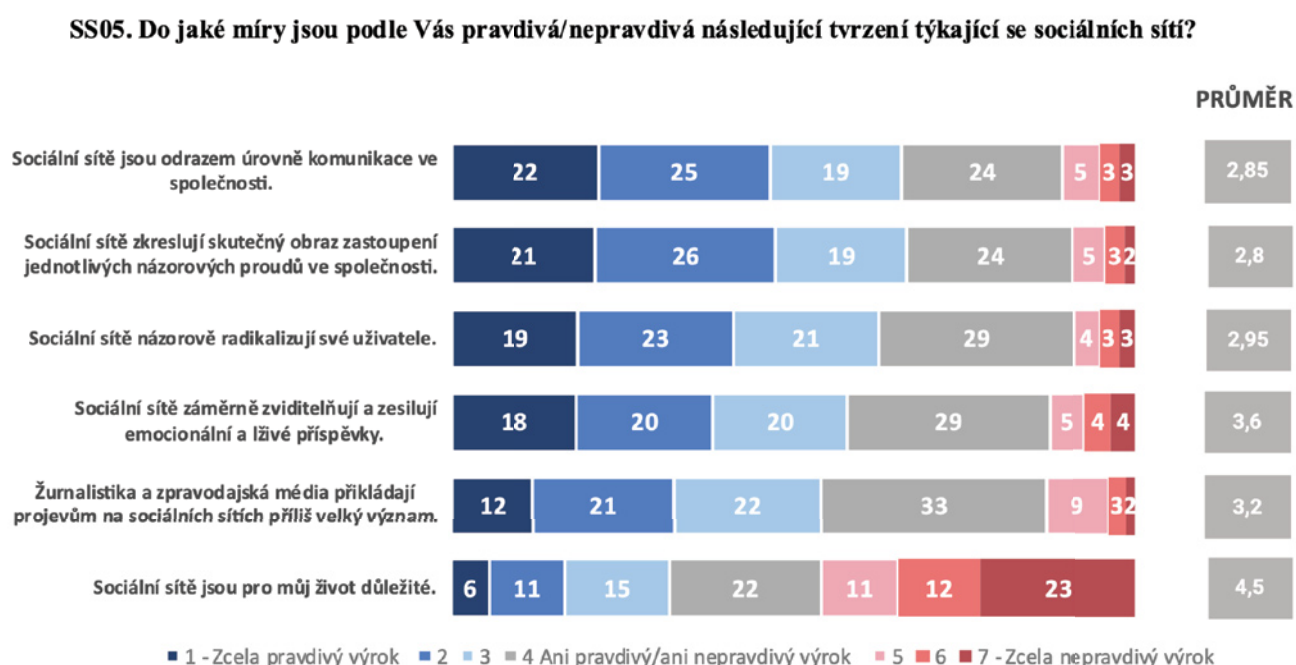
IPP12. Považujete přizpůsobení obsahu zpravodajského webu konkrétnímu uživateli na základě shromážděných dat o jeho zájmech a preferencích:

N = 1018

Překvapivě je za přínosné nepovažují lidé s vysokoškolským vzděláním (55 % při součtu určitě + spíše ano), stejně tak je tito lidé nepovažují za bezpečné (53 %). Za přínosné je rovněž považují nejmladší ročníky ve věku 16-24 let (62 %), kdežto u lidí starších je tomu naopak. Pouze 30 % Čechů ve věku 65-74 let a 32 % starších 75 let vidí algoritmy přínosně.

Co se sociálních sítí týče, většina populace deklaruje, že nejsou důležité pro život. Pokud se podíváme na graf č. 6, který zobrazuje všeobecné postoje lidí k sociálním sítím, zjistíme, že většina lidí se nepřiklání k názoru, že by pro ně byly sociální sítě v životě důležité. Zcela přesvědčeno je o tom pouze 6 %, zatímco 23 % tvrdí opak, 22 % zaujímá neutrální stanovisko. V průměru (4,5) se však většina kloní k negativnímu stanovisku u důležitosti. Častěji k nedůležitosti zaujímají stanovisko muži (26 %) než ženy (20 %), starší lidé ve věku 65-74 let (32 %) a 75 a více let (34 %) a konzervativně smýšlející lidé (28 %).

Graf č. 6: Názory české veřejnosti na sociální sítě

SS05. Do jaké míry jsou podle Vás pravdivá/nepravdivá následující tvrzení týkající se sociálních sítí?

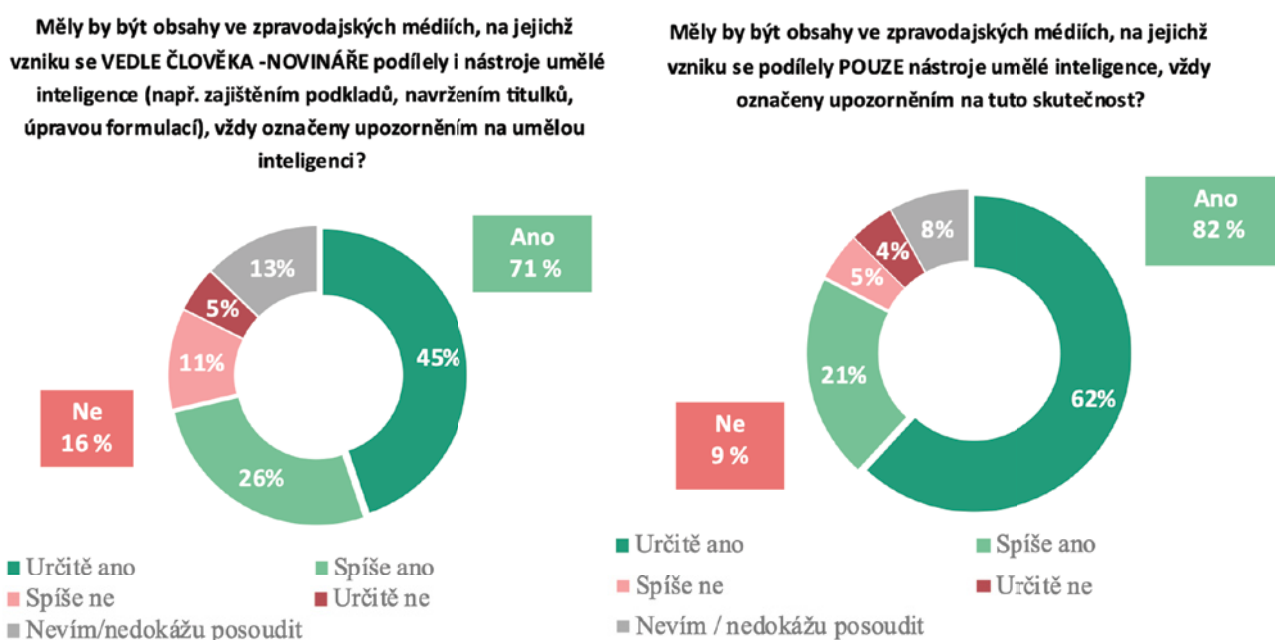
N = 1018

Obecně je možné konstatovat, že tuzemské populaci konvenují negativní výroky o sociálních sítích. Častěji se lidé přiklání k tvrzení, že sociální sítě zkreslují skutečný obraz jednotlivých názorů v realitě a radikalizují své uživatele. Častěji s tímto názorem na radikalizaci souhlasí muži (23 %) než ženy (14 %). Rovněž lidé spíše souzní s výrokem, že „sociální sítě názorově zviditelňují a zesilují emocionální a lživé příspěvky“. Za zcela pravdivé tvrzení ho označilo 18 % dotázaných, dalších 40 % (stupeň 2 a 3) se k němu spíše přiklání. Na druhou stranu více lidí sdílí názor, že tak jak vypadá komunikace ve skutečnosti, tak se i bavíme na sociálních sítích. 22 % procent zcela souhlasí s tím, že sociální sítě jsou odrazem komunikace ve společnosti. Za zcela nepravdivý výrok je označilo pouze 3 % respondentů. Zároveň lidé spíše souzní s výrokem, že média přikládají projevům na sociálních sítích příliš velký význam.

Žurnalistika a nástroje umělé inteligence

Nejnovější sociologické šetření v rámci projektu Digitální doba s lidskou tváří, podpořené Norskými fondy, prokazuje obezřetnost veřejnosti v tom, že by zpravodajství mělo být vytvářeno či spoluvytvářeno nástroji umělé inteligence. Jak vidíme na grafu č. 7, převážná většina tuzemské populace (71 %) si žádá, aby byla upozorněna na obsah spoluvytvořený AI. U obsahu, jenž by byl vytvořen pouze AI, je žádost lidí ještě vyšší. Až 82 % dotázaných se přiklání k názoru, že by na tuto skutečnost měli být upozorněni; 62 % je o tom jasně přesvědčeno. Větší důraz na upozornění kladou muži. U spolupráce s AI uvedlo odpověď „určitě ano“ 49 % mužů a 40 % žen. U celkového výtvoru AI odpovědělo „určitě ano“ 66 % mužů a 58 % žen. Daleko větší důraz na upozornění zpravodajství zpracované kompletně AI rovněž kladou vysokoškolsky vzdělaní lidé (72 % „určitě ano“) oproti lidem se základním vzděláním (50 % „určitě ano“) a střední školou bez maturity (57 % „určitě ano“)

Graf č. 7: Zpravodajství psané AI – reakce české populace

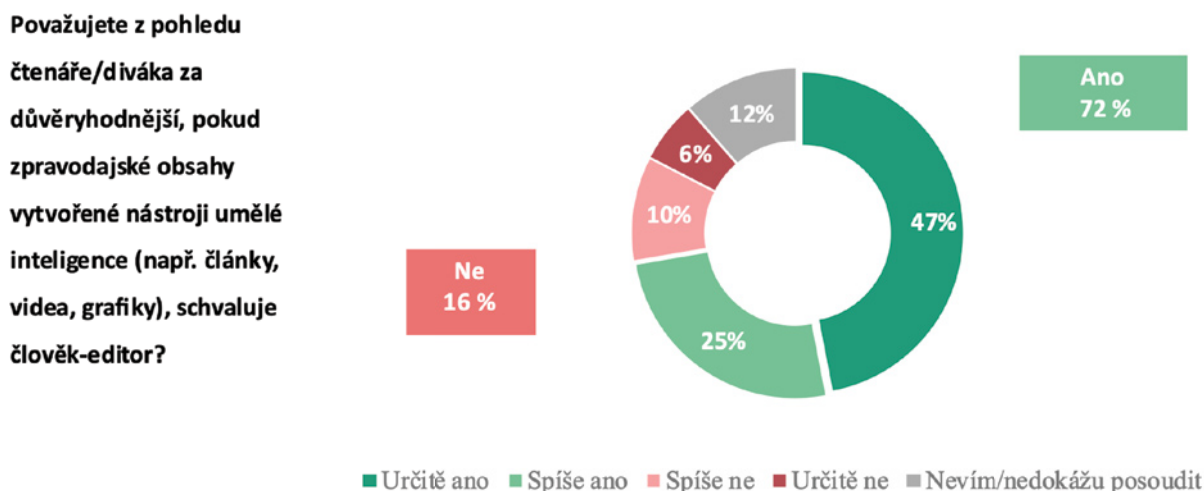

DIG14. Měly by být obsahy ve zpravodajských médiích, na jejichž vzniku se VEDLE ČLOVĚKA-NOVINÁŘE podílely i nástroje umělé inteligence (např. zajištěním podkladů, navržením titulků, úpravou formulací), vždy označeny upozorněním na umělou inteligenci? / DIG15. Měly by být obsahy ve zpravodajských médiích, na jejichž vzniku se podílely POUZE nástroje umělé inteligence, vždy označeny upozorněním na tuto skutečnost?

N = 1018

Převážná většina dotázaných (72 %) by rovněž považovala za důvěryhodnější, pokud by takovéto výstupy umělé inteligence ve zpravodajství schvaloval člověk (viz graf č. 8). Zmíněný faktor opět považují za důležitý častěji vysokoškolsky vzdělaní lidé (82 %) než lidé se střední školou bez maturity (64 %).

Graf č. 8: Zpravodajství psané AI – reakce tuzemské populace

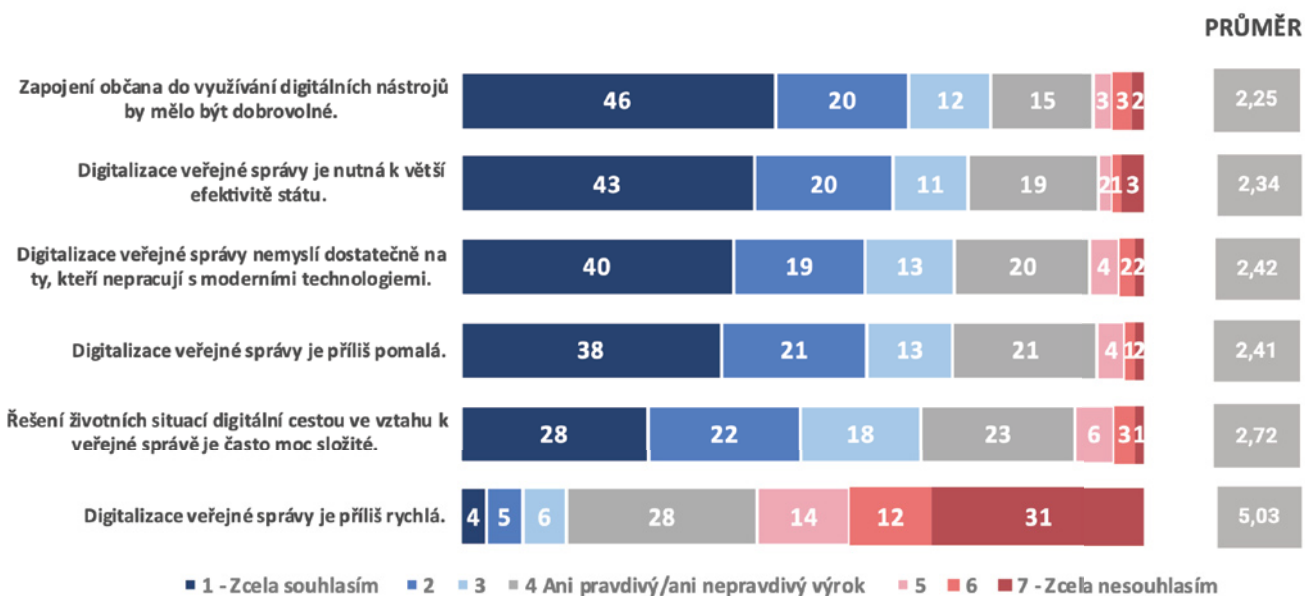
DIG16. Považujete z pohledu čtenáře/diváka za důvěryhodnější, pokud zpravodajské obsahy vytvořené nástroji umělé inteligence (např. články, videa, grafiky), schvaluje člověk-editor?
N = 1018

Postoj populace k digitalizaci veřejné správy

A na závěr se podíváme na názory tuzemské populace týkající se vztahu digitálních technologií a veřejné správy (tzn. státní správy a samosprávy), většina lidí v tomto ohledu nehodnotí českou byrokracii příliš kladně. Jak vidíme na grafu č. 9, většina populace se přiklání k názoru, že je digitalizace veřejné správy příliš pomalá, řešit s ní věci digitálně je často příliš složité. Digitalizace veřejné správy je přitom podle dotázaných nutná k větší efektivitě státu. Tento názor častěji sdílí muži a liberálně smýšlející lidé.

Graf č. 9: Názory obyvatel ČR na digitalizaci veřejné správy

DIG02. Do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními, která se týkají digitalizace veřejné správy (tzn. státní správy a samosprávy)?

DIG02. Do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními, která se týkají digitalizace veřejné správy (tzn. státní správy a samosprávy)?

N = 1018

Na druhé straně si většina dotázaných myslí, že digitalizace veřejné správy nedostatečně myslí na ty, kteří nepracují s moderními technologiemi. Tento názor naopak častěji sdílejí ženy (43 % zcela souhlasí) a konzervativci (44 %).

INSTITUT KOMUNIKAČNÍCH
STUDIÍ A ŽURNALISTIKY
Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova

pragueskills
CENTER FOR MEDIA

Elektronisk
Forpost
Norge

**Digitální doba
s lidskou tváří**

Projekt LP-HRMGSA-017 **Podpora lidských práv
v digitální době** byl podpořen v rámci programu Lidská
práva financovaného z Norských fondů 2014-2021.

ddlt.iure.org

**Norway
grants**

ZPRACOVÁNO: IKSŽ FSV UK, IURIDICUM REMEDIUM A MEDIAN

Více informací na

ddlt.iure.org